

מחול המוות (Danse macabre) אופ. 40 מאת קאמי סן-סנס (9.10.1835-16.12.1921)

על היצירה

"מחול המוות" אופ. 40 ב-סול מינור היא פואמה סימפונית לכנור ולתזמורת שנכתבה בידי קמי סן-סנס בשנת 1874. הפואמה הסימפונית היא פיתוח של שיר בשם זה לקול ולפסנתר שכתב סן-סנס ב-1872 לתמליל של הנרי קזאליס. ביצירה הכלית מחליף הכינור את הקול.

סן-סנס משתמש ביצירתו בסמלים מסורתיים המתקשרים למוות או לריקוד המוות:

* שעת חצות (בתחילת היצירה חוזר הנבל 12 פעמים על הצליל רה)

* צליל הכינור

* הטריטון ("מררוח השטן")

* קרקוש העצמות של השלדים הרוקדים, באמצעות השימוש בקסילופון

* ציטוט של המזמור הגרגוריאני "דיֶאָס אִיְרָה" (Dies irae)

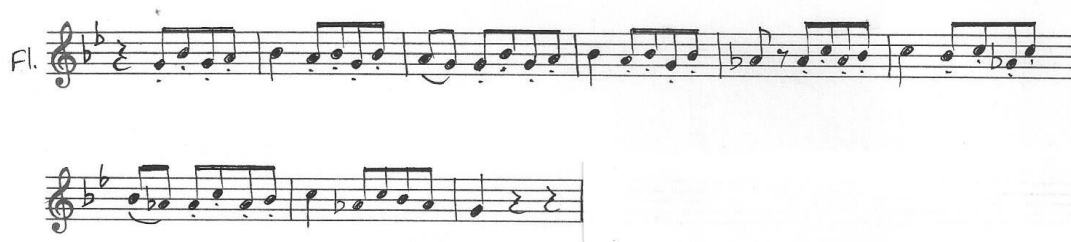
היצירה מתבססת על שני נושאים:

הנושא הראשון מתאפיין במנעד מצומצם, בסטקטו וברפטיטיביות – חזרה על אותם צלילים שוב ושוב. הצלילים דיאטוניים, והמקצב מבוסס בעיקר על שמיניות.

הנושא בן 8 התיבות מחולק לשניים, כשהחלק השני הוא סקוונצה לראשון.

נושא זה מופיע בשתי גירסאות, האחת מינורית והשניה מז'ורית, עם סיום שונה.

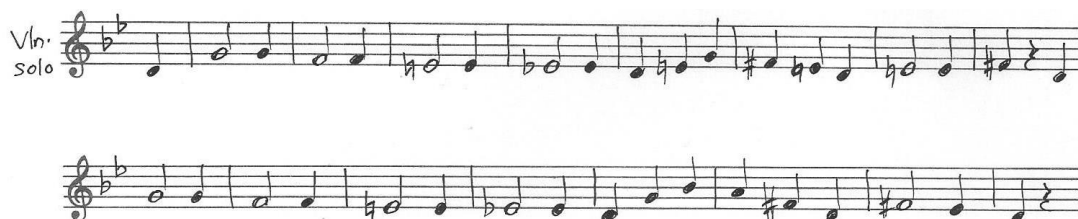
הגירסה המינורית מוצגת לראשונה על ידי החליל:

הגירסה המז'ורית מוצגת מאוחר יותר על ידי האבוב והבסון, ואחריהם הכינור הסולן:

הנושא השני גם הוא במנעד מצומצם, אך הוא בעל אופי שירתי. המקצב מבוסס על חצאים ועל רבעים (ובמיוחד התבנית האופיינית לואלס – חצי שאחריו רבע). קו המתאר גלי, ויש שימוש בכרומטיקה. גם הנושא השני מחולק לשניים – משפט פותח ומשפט סוגר, שכל אחד מהם ארכו 8 תיבות. נושא זה מוצג לראשונה בידי הכינור הסולן.

המבנה הכללי של היצירה הוא: פתיחה – תצוגה כפולה – פיתוח ארוך – רפריזה קצרה – קודה

מעקב בעת ההאזנה

הפתיחה

היצירה נפתחת בצליל רה בודד המנוגן על ידי הנבל שתים עשרה פעמים. צליל זה מציין את שעת חצות, בה יוצאים המתים מקבריהם. לאחר 8 תיבות של מעבר (פיציקטו של הקונטרבס ב-pp) מופיע הכנור הסולן בצלילי הטריטון המתחלפים עם קוינטה ריקה. בהתלהבות הולכת וגוברת ובמקצב ההולך ונעשה יותר ויותר אינטנסיבי הוא מזמין את המאזינים לריקוד. קטע קצר זה של טריטון וקוינטה ריקה ישמש לאורך היצירה כמסמן מעבר מחלק לחלק.

התצוגה

הנושא הראשון בגירסה I מנוגן בידי החליל בסול מינור, והכינורות חוזרים עליו.

הנושא השני מוצג על ידי הכינור הסולן

הנושא הראשון בגירסה II, ב-רה מז'ור, מוצג כשהוא עובר בין כלי העץ (פסוקית ראשונה) לבין הכינור הסולן (פסוקית שניה)

לאחר **מעבר** (טריטון – קוינטה) התצוגה חוזרת, בתזמור שונה:

הנושא הראשון I – כינורות ואז כלי העץ יחד עם הכינור הסולן.

הנושא השני – כלי קשת

הנושא הראשון II – מתחלק באופן הפוך להופעתו הקודמת בין הכינור הסולן (פסוקית ראשונה) לבין כלי העץ (פסוקית שניה). הפעם מצטרף הקסילופון לכלי העץ, ומתאר בצליליו את קרקוש העצמות של השלדים.

התצוגה מסתיימת שוב **במעבר** הקבוע (טריטון-קוינטה)

הפיתוח

הפיתוח הארוך והעשיר מתחלק למספר חלקים. הוא מתחיל בקטע פוגלי על הנושא השני. כמקובל בפוגה, הנושא נכנס חמש פעמים, כשהכניסות הן בסולם הטוניקה ובסולם הדומיננטה חלפות. (הכניסה בסולם הטוניקה נקראת "דוקס והכניסה בסולם הדומיננטה נקראת "קומס")

סדר הכניסות:

ויולות ובסון (דוקס)

קבוצת כינור שני וקרנות (קומס)

קבוצת כינור ראשון עם אבוב וקלרינט (דוקס)

חצוצרות (קומס)

טרומבונים וטובה (דוקס)

לאחר שרשרת הכניסות מצטטים כלי הנשיפה מעץ את המזמור הגרגוריאני "דִיֶּאָס אֵיֶרָה", אך בסולם מז'ורי ובמשקל משולש.

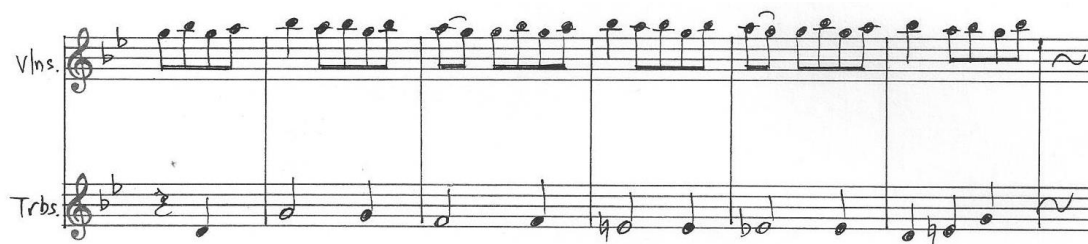

כלי המתכת חוזרים על הציטוט, והמלחין משווה לו גוון מקאברי על ידי מענה של כלי העץ. המזמור מתדמה לנושא השני, ואכן מיד לאחר מכן מופיע הנושא השני כשהוא מנוגן בידי הכינור הסולן, בתוך סביבה צלילית מסתורית ומאיימת, ובסולם אחר (סי מז'ור). הנושא בצורתו זו חוזר שוב בחליל, בכינור הסולן ובכינור שני עם ויולות.

לקראת סיומו של הפיתוח "מתערבבים" כל החומרים המוזיקליים – על רקע עליות וירידות כרומטיות בכלי הקשת מאוזכרים שני הנושאים והמעבר כשהאינטנסיביות של התזמור הולכת וגוברת. הטימפני יוצר דיאלוג עם הטריטונים ועם המהלכים הכרומטיים של כלי הקשת. המעבר של הכינור הסולן מוביל אל קטע נוסף של הפיתוח, ובו מנגינה חדשה של הכינור הסולן, הזוכה לתגובה דרמטית של כלי הקשת. עליה כרומטית של כלי הנשיפה משרתת על סוף הפיתוח ועל המעבר לרפרייזה.

הרפריזה

הרפריזה הקצרה והאפקטיבית מביאה את שני הנושאים בו זמנית – הנושא הראשון בכלי הקשת והנושא השני בטרומבונים.

הקודה

הקודה סוערת ורבת עוצמה. יש בה שימוש ב-*ff*, בהאצה, בטוטי של התזמורת ובחזרה על תבניות מלודיות קצרות, עד שנדמה כי הנה הגיע שיא הריקוד וסיומו. באותו רגע נפסק הכל בבת אחת, ונשמע קולו של האבוב – זהו התרנגול הקורא את קריאת השחר, ובכך מודיע לכל הרוקדים כי עליהם לחזור אל קבריהם.

טרמולנדו של הכינורות ומלודיה לירית קצרה של הכינור הסולן מסיימים את האירוע הסוער ומשיבים את השקט על כנו.

קישור לביצוע מצולם בו אפשר לראות בברור את הכלים המנגנים.
המבצעים: תזמורת הרדיו הצרפתי בניצוח ז'אן פרנסואה זיגל

<https://www.youtube.com/watch?v=71fZhMXIGT4>